

Quarantainemaatregelen bij vondst van een Q-organisme in Nederland

Jos Wubben,
Dirk Jan van der Gaag,
Henk Boesveld,
Ivonne Elberse

Nederlandse Voedsel- en
Warenautoriteit

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) houdt als National Plant Protection Organization (NPPO) toezicht op de plantgezondheid in Nederland. Het doel is om te voorkomen dat (potentiële) quarantaineorganismen Nederland binnenkomen en zich verspreiden. De NVWA ziet er ook op toe dat plantaardige producten bij export voldoen aan fytosanitaire eisen van het land waar de zending heengaat. Een van de maatregelen om te voorkomen dat (potentiële) quarantaineorganismen zich vestigen in Nederland is het opstellen van eliminatiescenario's. In dit artikel wordt aan de hand van enkele voorbeelden beschreven hoe dat in zijn werk gaat.

Plantenziektenwet

Quarantaineorganismen zijn organismen die met name staan genoemd in Europese fytosanitaire wetgeving. De basis van deze wetgeving is EU-richtlijn 2000/29/EG, ook wel Fytorichtlijn genoemd. Potentiële quarantaineorganismen zijn organismen die nog niet met name staan genoemd in de wetgeving maar wel de kenmerken hebben van een quarantaineorganisme: ze komen (nog) niet voor in de Europese Unie (EU) of slechts in een beperkt gebied en zijn van potentieel economisch belang voor de EU. De organismen die door de NVWA als quarantainewaardig zijn aangewezen op grond van de Plantenziektenwet (Stb. 1951) en de Fytorichtlijn zijn potentiële quarantaineorganismen. De huidige Europese fytosanitaire regelgeving wordt per 14 december 2019 vervangen door de Plantgezondheidsverordening (EU) 2016/2031 en de Controleverordening (EU) 2017/625. Parallel aan de veranderingen op EU-niveau zal ook nationaal de Plantenziektenwet worden herzien.

Vondst quarantaineorganismen

De NVWA en keuringsdiensten (BKD, KCB, NAK en Naktuinbouw) voeren fytosanitaire inspecties uit bij import, in de teelt en in de groene ruimte. Wanneer een quarantaineorganisme wordt aangetroffen in een importpartij moet de partij worden vernietigd of retour gestuurd, waarbij in vrijwel alle gevallen gekozen wordt voor vernietiging. De voorwaarden voor vernietiging van

plantmateriaal, dat besmet is met een quarantaineorganisme, worden opgesteld door de NVWA. Deze voorwaarden staan beschreven in een register met vernietigingseisen. De vernietigingseisen kunnen verschillen per organisme(n) of per groep van organismen. Bedrijven, die voldoen aan de voorwaarden voor vernietiging van besmet plantmateriaal voor een of meerdere organismen(groepen), kunnen na goedkeuring door de NVWA opgenomen worden in het Register Erkende Vernietigingslocaties Q-organismen.

Wanneer in de teelt of groene ruimte een quarantaine(waardig)organisme wordt gevonden, dienen maatregelen genomen te worden om het organisme uit te roeien en wanneer dat niet meer haalbaar is, maatregelen om verspreiding tegen te gaan. Maatregelen om een organisme uit te roeien staan beschreven in eliminatiescenario's.

Eliminatiescenario's

Eliminatiescenario's zijn beschikbaar voor quarantaine(waardige)organismen, die in het verleden zijn aangetroffen of waarvan de kans op een uitbraak in de nabije toekomst als relatief groot is ingeschat. Opstellen van een eliminatiescenario gebeurt aan de hand van een vast format. Allereerst wordt informatie verzameld over het q-organisme, met name over de waardplantenreeks, de ontwikkelingssnelheid van de verschillende stadia van het organisme en de wijze en snelheid van verspreiding. Ook wordt een systematisch literatuuronderzoek uitgevoerd naar middelen en maatregelen tegen het organisme. Zo nodig en indien mogelijk worden deskundigen benaderd in landen waar het organisme voorkomt en/of worden toelatingshouders om informatie gevraagd over de effectiviteit van de middelen. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt een selectie gemaakt van maatregelen die we nodig achten om verspreiding van het organisme te voorkomen of zo veel mogelijk te beperken en om het organisme uiteindelijk uit te roeien. Het totaalpakket aan noodzakelijke maatregelen wordt beschreven in het eliminatiescenario. Indien het toepassen van gewasbeschermingsmiddelen en/of biociden onderdeel is van dit pakket, wordt een lijst van middelen opgenomen die moeten worden toegepast tegen één of meerdere stadia van het organisme (soms kan een teler kiezen

uit meerdere middelen). De duur van het scenario is sterk afhankelijk van de biologie van het organisme, de omvang van de uitbraak en detectiemogelijkheden. Bij uitbraken van quarantaine insecten in kassen bepaalt met name de duur van de moeilijk te bestrijden stadia (vaak de eieren en poppen), de duur van het scenario. Immers, deze stadia, moeten zich eerst kunnen ontwikkelen tot een stadium waarin ze wel kunnen worden bestreden. Indien geen effectieve gewasbeschermingsmiddelen toegelaten zijn, kan de NVWA een tijdelijke vrijstelling aanvragen voor een bepaald middel ten behoeve van de uitroeiactie. Hieronder volgen enkele voorbeelden van eliminatiescenario's.

Eliminatiescenario Scirtotrips dorsalis

De tripssoort *Scirtotrips dorsalis* is in de EU gereguleerd voor planten van *Citrus*, *Fortunella* en *Poncirus* en hun hybriden, met uitzondering van vruchten en zaden. Het organisme kan echter veel meer plantensoorten aantasten en Nederland neemt ook maatregelen bij vondst van het organisme op 'planten bestemd voor opplant' (voortkweekingsmateriaal, potplanten e.d.) van andere plantensoorten om vestiging van de soort in Nederland te voorkomen. De soort wordt naar verwachting per 14 december 2019 in de EU ook gereguleerd voor alle planten en producten.

Microscopisch preparaat van *Scirtotrips dorsalis* (Foto © NRC-NVWA).

De meeste stadia van deze trips bevinden zich op groene delen van de plant en zijn daardoor met een gewasbehandeling goed te raken. De kans op verspreiding van de trips van kas naar kas wordt klein geacht. Deze tripssoort is afgelopen jaren incidenteel aangetroffen op Nederlandse bedrijven. Het eliminatiescenario is na deze vondsten effectief toegepast.

De hoofdpunten van het eliminatiescenario zijn:

- Uitvoeren van een gewasbehandeling voor de bestrijding van larven en adulten op 0, 3 en 7 dagen en vervolgens elke 7 dagen herhalen. Doorgaan met de wekelijkse behandeling t/m 28 dagen nadat de laatste adult is waargenomen. Middelen afwisselen om resistentieontwikkeling te voorkomen.
- Algemene hygiëne maatregelen.
 - Deuren van het besmette kascompartiment zo veel mogelijk gesloten houden.
 - Bij betreding van de besmette afdeling overjas aantrekken en hoofdkapje opdoen.
 - Geen mensen toelaten in de kas die geen directe werkzaamheden hoeven uit te voeren.
 - Geen planten uit de kas halen, tenzij voor vernietiging.
- Monitoring van de trips door per hectare 40 gele vangplanten op te hangen en per compartiment minimaal 2 vangplaten. Vangplaten en het gewas minimaal wekelijks inspecteren op aanwezigheid van adulten en andere stadia van het organisme.

Eliminatiescenario Oost-Aziatische boktor (Anoplophora chinensis)

Het eliminatiescenario van de Oost-Aziatische boktor is gebaseerd op het EU uitvoeringbesluit 2012/138/EU, aangepast in 2014/356/EU. De minimale eisen uit het EU uitvoeringbesluit zijn opgenomen in het eliminatiescenario. De Oost-Aziatische boktor heeft een zeer brede waardplantenreeks en er zijn geen chemische middelen om larven in besmette planten te bestrijden. Daarom is verwijderen en vernietigen van de aangetaste planten de enige mogelijkheid om Oost-Aziatische boktor te bestrijden. Omdat de mogelijkheid bestaat dat niet alle aantastingen worden gevonden tijdens inspecties is de aanbeveling om rondom zichtbaar besmette bomen en struiken alle (potentiële) waardplanten te verwijderen. Er worden twee scenario's onderscheiden afhankelijk van de omvang van de gevonden besmetting. Scenario I is van toepassing wanneer het gaat om een geïsoleerde vondst, die direct gerelateerd is aan geïmporteerd plantmateriaal.

Oost-Aziatische boktor (*Anoplophora chinensis*) op Acer (Foto © NRC-NVWA).

Bij een geïsoleerde vondst is er, rekening houdend met specifiek onderzoek en uitroeiingsmaatregelen, geen kans op vestiging van het organisme en hoeft geen afgebakend gebied te worden ingesteld. Wanneer sprake is van een grotere besmetting waarbij het onzeker is of de maatregelen kort na de vondst voldoende effect hebben gehad, is scenario II van toepassing. Bij een grotere besmetting moet wel een afgebakend gebied worden ingesteld.

Bij scenario I (geïsoleerde vondst) worden verschillende niveaus met oplopende besmetting onderscheiden. Bij toenemen van besmetting zijn aanvullende maatregelen noodzakelijk. De niveaus binnen scenario I zijn:

- a Vondst in geïmporteerde plant/planten waarbij maximaal één kever is uitgevlogen (maximaal één uitvlieg);
- b Vondst in geïmporteerde plant/planten waarbij meer dan één kever is uitgevlogen (meer dan één uitvlieg);
- c Vondst in Nederlandse planten, één of enkele planten besmet in klein gebied en herkomst besmetting aanwijsbaar.

Voor beide scenario's (I en II) geldt in ieder geval dat de besmette planten moeten worden verwijderd en geanalyseerd (bepalen van het aantal en de leeftijd van de uitvlieggaten). Afhankelijk van de ernst van de besmetting worden in een zone om de besmetting alle (potentiële) waardplanten verwijderd en onderzocht op aantasting. Aangetast en verdacht hout dient vernietigd te worden door verbranding.

Bij scenario I gelden vanuit de EU nog aanvullende verplichtingen ten aanzien van monitoring gedurende vier achtereenvolgende jaren, tracering van de oorsprong van de besmetting, activiteiten om het publiek meer bewust te maken van de risico's van het organisme en verantwoording van genomen maatregelen (in bijzonder waarom geen afgebakend gebied met maatregelen ingesteld is). Bij een vondst die valt onder scenario II dient er een gebied afgebakend te worden waarin maatregelen volgens het Commissiebesluit uitgevoerd dienen te worden. Dit betreft onder andere, verwijderen van besmette planten met wortel en al, rond besmette planten verwijderen van alle potentiële waardplanten en deze planten onderzoeken op aantasting. Verder moeten maatregelen genomen worden om te voorkomen dat potentieel besmet materiaal het gebied uitgaat. Tevens is een traceringsonderzoek naar de oorsprong van de besmetting vereist.

Samenvatting

De NVWA is in Nederland de verantwoordelijke instantie voor het nemen van maatregelen bij een vondst van een quarantaine(waardig)organisme. De NVWA stelt eliminatiescenario's op waarin instructies staan voor uitroeiing van het schadelijke organisme. Daarnaast heeft de NVWA een register opgesteld met voorwaarden voor vervoer en vernietiging van besmet plantmateriaal. Bedrijven die voldoen aan deze vernietigings-eisen kunnen op hun verzoek vermeld worden in het 'Register erkende vernietigingslocaties Q-organismen'. Gezamenlijke inspanning van de NVWA, de keuringsdiensten en het bedrijfsleven moet tot effectieve maatregelen leiden, die voorkomen dat quarantaine(waardige) organismen zich in Nederland vestigen of, indien reeds aanwezig, zich verder verspreiden.